

Aniara

Harry Martinson

Aniara

Een epos over de mens
in tijd en ruimte

Vertaald uit het Zweeds
door Anke van den Bremt en Anna Rottier

Met illustraties van Solko Schalm

KLASSIEKE AARDBEIEN

Wilde aardbeien staat onder redactie van Janke Klok, Petra Broomans, Anders Bay, Nannie de Graaff en Ellen de Bot en is een imprint van Stichting Scandinavisch Vertaal- en Informatiebureau Nederland (svin), Groningen.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van Kulturrådet, de Zweedse ambassade in Den Haag, het Nederlands Letterenfonds, Literatuur Vlaanderen, de Auteursbond en Stichting Leonora Christina.

KULTURRÅDET

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

LITERATUUR
VLAANDEREN

Oorspronkelijke titel: *Aniara: En revy om människan i tid och rum*,
verschenen bij Albert Bonniers förlag, Stockholm 1956.

© 1956 Erven Harry Martinson

© 2024 Nederlandse vertaling: Anke van den Brecht,
Anna Rottier en Stichting Scandinavisch Vertaal- en
Informatiebureau, Groningen.

© 2024 Nawoord: Petra Broomans

© illustraties: 2024 Solko Schalm

Omslagillustratie: Solko Schalm

Omslagontwerp: Bureau Sz+, Ron Olij, Utrecht

ISBN 978 90 79873 13 5

NUR 306

www.wildeaardbeien.nl

Inhoud

- 1 De eerste ontmoeting met mijn Doris is omkranst 9
- 2 Goldonder Aniara wordt gesloten 11
- 3 Een noodzwenking, asteroïde Hondo 13
- 4 Zo kwam het dat het zonnestelsel zijn hekwerk sloot 14
- 5 De piloten zijn rustiger dan wij 15
- 6 De Mima laat ons zien dat leven 17
- 7 We volgen nog onze aardse gewoonten 19
- 8 We slijten onze ziel met dromen 21
- 9 Bij de Mima zijn kenmerken te vinden 23
- 10 De lege en steriele ruimte maakt ons bang 25
- 11 Te midden van de mensen staat een man der Leiding op 27
- 12 't Orkest speelt fancies 28
- 13 Het zesde jaar stevende Aniara 29
- 14 Een sekte met de naam de Kietelaars is opgestaan 32
- 15 Ik sluit de Mima, loop wat rond en luister 33
- 16 Vanachter deuren die maar rondzwiepen 35
- 17 De dubieuze duikvluchten door jou gemaakt 36
- 18 Als redding namen we de toevlucht tot gedachten 38
- 19 De vrouwelijke piloot komt binnen 39
- 20 Al waar je lang van droomde het te vangen 41
- 21 Maar twijfel is een zuur dat méér verteert 42
- 22 De dokter die onze ogen bewaakt 44
- 23 We vonden steun bij de eerste astroloob 45
- 24 De onmacht gaat tekeer op haar manier 46
- 25 Hier reizen wij in stilte in de sarcofaag 47
- 26 De stomme en stokdove man beschreef 48
- 27 Mijn laatste troost die vind ik nu bij Daisi 50
- 28 Toen Dorisburg gesmolten was 52
- 29 Maar het was te laat 54
- 30 Nu kwam een tijd van bitterste ellende 55
- 31 Nu kwam Chefone met vervolgingen 57
- 32 Met een logostilistisch onderzoekssysteem 59
- 33 Op elke oplossing zal straks een raadsel loeren 60
- 34 Zelf ben ik zonder naam 61

- 35 De hardheid van de ruimte dwingt ons echter 62
36 Ik zie de vrouwen die zich hebben opgetut 64
37 Vroomheid en lust verdringen elkaar dan 66
38 In 't kleedkamertje achter in de Mimazaal 67
39 Een onvoorziene vondst werd prompt gedaan 69
40 Het verhaal van de ruimtematroos 71
41 Het kind 80
42 Libidels lied voor de spiegel 81
43 In Mima's tijdperk waren wij arenatrollen 82
44 Zaal zeven is de cartotheek van de Gedachte 85
45 De Rekenaar die altijd in de weer is 86
46 We luisteren elke dag naar de klinkende munten 87
47 Een filosoof van het grote getal en mysticus 88
48 Een dichteres stond op in onze wereld 89
49 De blinde 90
50 De meester-komiek Sandon 97
51 Een dame van de wereld 98
52 Mimascherven 99
53 De speer 101
54 De tuin van Chefone 102
55 Hier op het planetarium dat overdekt is 105
56 Ik kwam een keer Chefone tegen op de gang 107
57 Het einde van Libidel kwam 108
58 Een godsdienst die erg met de Cultus concurreert 109
59 In de Herdenkingshal houdt men soms spijtbetuigingen 110
60 Aan boord hier tussen al die overspannen zielen 111
61 Met grote moeite vond ik toen een scherm uit 114
62 Het wiel van de routine wordt beproefd 116
63 Een vrouw van Gond, nu weduwe geworden 117
64 Hoor ons afkomstig uit Xinombra 119
65 Een droomgordijn lieten we neer 121
66 Steeds dieper vonden de gedoemden 122
67 'k Word wakker van een kreet 123
68 We voelden dat we van de koers af raakten 125
69 We stuitten op een soort van mist 127
70 We waren weer eens uitgevaren op een dag 130
71 De ruimtematroos 131

72	Lied over Karelië	133
73	Libidella	137
74	In veel te heldere ruimten staart de angst	139
75	Een prijs van tien miljoen aan gondi's	140
76	Stil hoor ik toe met mijn berekening op schoot	141
77	We deinzen terug bij Aniara's telescoop	142
78	De eerste ingenieur	143
79	We kwamen van de Aarde	144
80	Midden in de brandende zon	145
81	De duisternis in onze geest	146
82	Een heel speciaal evenement	148
83	De zang van de erosie...151	
84	Het hoofd der astronomen toont het beeld	154
85	De Melkweg draait rond	155
86	Lied uit Gond	156
87	En tijd verstreek	157
88	De heldere geest van Isagel begaf het	159
89	Staat je geliefde op de drempel van de dood	161
90	Toen ik een poos bij Chefone in ongenade was gevallen	162
91	We zaten in de afgrond	164
92	Alle vuur dat in ons had gewoed	165
93	Nu kwam je offerweigeraars niet zo gauw tegen	167
94	Overlijdensakte	168
95	Ik was niet meer degene die de toon aangaf	169
96	Verbergen dat de ondergang nabij was	170
97	Bij het begin van het jaar vierentwintig	171
98	Als smekeling in Mima's zaal	172
99	Daar liep ik door de zalen, 't was bij nachte	173
100	Er was niets meer dat nu nog licht gaf	175
101	't Was onze laatste nacht in Mima's zaal	176
102	Ik had een paradijs voor hen bedacht	177
103	Ik doe de lamp uit en ik zorg voor vree	179

Nawoord 180

Titels bij www.wildeaardbeien.nl 196

In voorbereiding 198

1

De eerste ontmoeting met mijn Doris is omkranst
met licht dat nog meer glans geeft aan het licht.
Maar laat me het gewoon zo zeggen
dat deze eerste en eenvoudige ontmoeting
een beeld geworden is dat iedereen
dag in dag uit voor zich kan zien in alle gangen
die vluchtelingen loodsen naar de startzone
voor noodafvaarten naar de toendraglobe,
in deze jaren, nu het met de Aarde zover is gekomen
dat haar vanwege de giftige straling
een tijd van rust en quarantaine wordt geboden.

Ze schrijft de fiches uit, vijf kleine nagels glanzen
als matte lampen in de schemerige zaal.
Ze zegt: schrijf uw naam op deze regel
waarop het licht schijnt van mijn blonde haar.

Ze zegt: dit fiche moet u goed bewaren
en in het geval dat die gevaren
op bladzijde tweehonderdacht beschreven
het land en ook de tijd doen beven
komt u naar hier en vult u nauwgezet
hiernaast in wat u op het hart hebt.

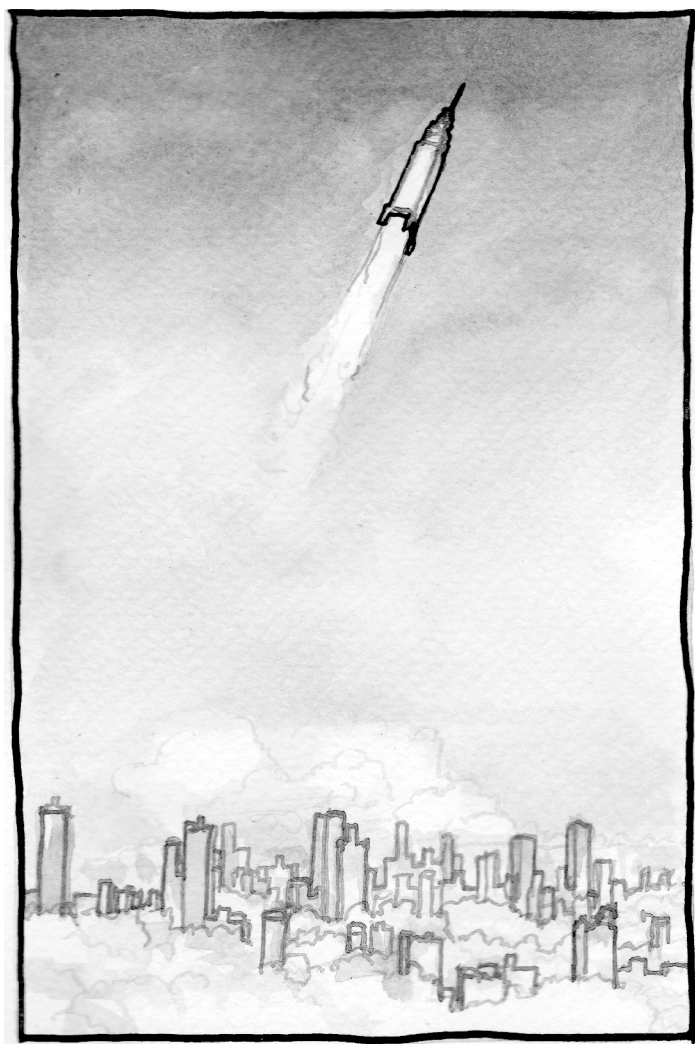
In welk gebied van Mars u aan wilt komen,
in toendra oost of west wordt hier gepreciseerd.
Dat men niet-radioactieve aarde
in potten mee moet brengen, leest u hier.
Ten minste drie kubieke voet per passagier,

wordt hier bij mij verzegeld en geregistreerd.
Ze kijkt me aan met minachting die schoonheid
zo snel kan hebben als ze om zich heen
ziet hoe men volgens kronkelige regelgeving
de trappen op en af klimt van het startterrein
Richting nooduitgang, richting andere werelden,
ziet zij hen steeds en met steeds meer verdwijnen.

De grote dwaasheid van het leven
is dan zo duidelijk voor eenieder die
jaar in jaar uit gezocht heeft naar een kier
waar slechts een sprankje hoop naar binnen valt
in deze hal waar de genummerde migranten
steeds weer opveren wanneer
de ruimteschipsirene schalt.

2

Goldonder Aniara wordt gesloten, sirenes geven
een sein tot veldontstijging volgens de routine,
de gyrospinner neemt de goldonder mee op sleep
omhoog, het licht van zenit tegemoet,
waar magnetrinen zwaartekracht trotseren,
zodat bij nul lancering van het veld geschiedt.
En als een reuzenpop zonder gewicht
gyreert zich Aniara trillingvrij
en zonder slag of stoot weg van de Aarde.
Een simpele routinestart zonder gevaar,
gewoon een gyromatische verlossing van het veld.
Wie kon vermoeden dat juist deze reis
gedoemd was om zo'n andere ruimtereis te worden,
die ons zou scheiden van de aarde en de zon,
van Mars en Venus, en van Doris' dalen.

3

Een noodzwenking, asteroïde Hondo
(hierbij ontdekt verklaard) bracht ons uit koers.
We misten Mars en raakten uit zijn baan,
en om aan Jupiters veld te ontkomen
stuurden we aan op curve ICE-twaalf,
van Magdalena's veld de buitenste ring,
maar stuitten daar op massa's leoniden
en weken verder uit naar Yko-negen.
Bij 't veld van Sari-zestien gaven we het op
weer om te keren.

We wilden keren toen een ring van rotsen
het echografisch beeld van een torus weergaf
waarvan we 't holle centrum naarstig zochten
en vonden, maar met zulke scherpe bochten
dat deze doortocht leidde tot verplettering
van 't Saba-aggregaat, geraakt door ruimtepuin
en grote massa's ruimtegruis.

De ring trok weg, de ruimte klaarde op
maar terugkeren was toen niet langer mogelijk.
De neus van 't schip was op de Lier gericht,
veranderen van richting was ondenkbaar.
In dode ruimte lagen we, gelukkig
kon zwaartekracht nog worden opgewekt,
verwarming deed het nog, het licht
was ook zonder defect.
Andere apparatuur was deels beschadigd,
geringe schade kon worden hersteld.
Definitief is nu ons trieste lot.
De Mima echter (hopen we) houdt stand.

4

Zo kwam het dat het zonnestelsel
zijn hekwerk sloot van 't zuiverste kristal
en met het volk aan boord van Aniara
ieder verband verbrak, elke belofte van de zon.

Overgeleverd aan gevreesde ruimte
verspreidden we de noodkreet Aniara
in glasheldere eindeloosheid, vergeefs.

Gedwee droegen vibraties van de ruimte
het eindrapport rond van de trotse Aniara
maar dit ging, bol- en koepelvormig,
in lege ruimte hopeloos verloren.

In angst verstuurd door ons in Aniara
viel en verviel de noodkreet Aniara.

5

De piloten zijn rustiger dan wij,
het type fatalisten nieuwe stijl
dat enkel lege ruimte vormen kon
uit de hypnose van de schijnbaar onbewogen sterren
op menselijke dorst naar 't onbekende.
De dood maakt als constante domweg
en van nature deel uit van hun plan.
Toch wordt nu merkbaar in het zesde jaar
hoe deze afgrond hén zelfs angst aanjaagt.

In een of ander onbewaakt moment, doch goed bewaakt
door mij die hun gelaatstreken kan lezen
kan onrust in hun arendsogen
als fosforschijnsel oplichten.

Het helderst is het bij de vrouwelijke vliegenier.
Ze zit zo vaak te staren in de Mima,
waarna haar mooie ogen zijn veranderd.
Ze krijgen dan een mysterieuze glans
die onverklaarbaar is, de iris
vervuld van vlammend verdriet
een vretend vuur op zoek naar brandstof
voor het levenslicht, opdat het licht niet dove.

Een jaar geleden zei ze nog een keer
dat zij persoonlijk wilde dat wij waardig
de gifbeker ter hand namen,
een afscheidsmaal aten en daarna klaar.
En velen dachten vast hetzelfde – maar de passagiers,

al die naïeve emigranten die
nu nog haast niet bevatten hoe wanhopig het is gesteld,
voor hen is heel het voorschip verantwoordelijk,
een verantwoordelijkheid voor eeuwig en altijd.

6

De Mima laat ons zien dat leven
zo'n beetje overal en nergens is.
Maar waar precies, vertelt de Mima niet.
Er komen sporen, beelden, streken langs, en flarden van talen
die ergens worden gesproken, maar waar.
Onze trouwe Mima
doet wat ze kan en zoekt, zoekt, zoekt.
Haar elektronenwerk vangt op,
elektrolenzen rapporteren aan
selectiecellen en het focuswerk verzamelt
indifferente taci's van het derde web
en beeld, geluid en geur verschijnen
vanuit de rijke stroom.
Maar waar haar bronnen liggen deelt ze ons niet mee,
want dat ligt buiten en altijd voorbij
een Mima's technische natuur en haar bereik.

Figuurlijk vist ze al haar vissen
uit andere zeeën dan die wij vandaag bevaren,
en vangt net zo figuurlijk haar kosmische vondsten
uit bos en dal in onontdekte rijken.
Ik bedien de Mima, kalmeer de migranten
en beur hen op met beelden uit de verte,
van duizend dingen waar geen mensenoog
van durfde te dromen ze te zien, maar de Mima liegt niet.
En dat snappen de meesten, dat een Mima
niet te manipuleren is, ze is onvermurwbaar.

Ze weten van de Mima dat haar intellectuele
en selectietechnische overdrachtsvermogen
drieduizendtachtig keer zo groot is
als van de mens wanneer hij Mima was.
Als bij een altaar knielt men neer
iedere keer dat ik naar binnen kom en haar aanzet.
En meermaals hoorde ik hen fluisteren:
o, was ik maar zoals die Mima.

Nu is het zo dat Mima niets kan voelen,
en dat in haar geen hoogmoed woont,
en dat ze als gewoonlijk beelden levert
en talen, geuren van nog onontdekte landen,
en dit doet, ongevoelig voor gevlij,
onwrikbaar, niet verleid door hielenlikkerij.

Ze merkt niet dat in deze donkere ruimte
een sekte opkomt die de Mima verafgoodt
het voetstuk van de Mima streelt en raad
vraagt aan de edele Mima tijdens deze vaart
die nu haar zesde jaar ingaat.

Ik zie plots in hoe alles is veranderd.
Hoe deze mensen en migranten
zo zoetjes aan gaan zien dat wat geweest is,
geweest is. Dat de enige wereld
ons toebedeeld de wereld is van Mima.
Terwijl we afstevenen op een zekere dood
in ruimte zonder land en zonder kusten
verkrijgt de Mima macht om elke ziel te troosten,
en voor te bereiden op vrede en berusten
in het laatste uur dat immer voor de mens
ten langen leste slaat, waar hij zich ook bevindt.

7

We volgen nog onze aardse gewoonten
en wat gebruikelijk was in Doris' dalen.
Verdelen onze tijd in dag en nacht,
en spelen ochtend, schemering, zonsondergang.
Al is de ruimte om ons heen één lange nacht
zo koud en helder dat wie nog steeds
in Doris' dal woont nooit eerder zoiets zag,
toch werd ons hart één met de chronometer
en volgt de zonsopgang en maansopgang
en beider ondergang gezien vanuit het dal van Doris.
Nu is het zomernacht, midzomernacht,
men houdt er urenlang de wacht.
En in de grote zaal danst iedereen
die niet op de uitkijk staat in het oneindige.
Men danst daar tot de opkomst van de zon
in Doris' dal. Dan staat hun plots voor ogen
het gruwelijke, dat hij niet echt opkwam,
dat leven, reeds een droom in Doris' dalen
nog meer een droom is hier in Mima's zalen;

De danszaal hier in het oneindige
vult zich met snikken en met mensendromen
en luid gehuil dat niemand nog verbergt.
Gedaan met dansen, de muziek valt stil,
de zaal loopt leeg, men haast zich naar de Mima.
Voor even neemt zij de beklemming weg,
verdrijft onze herinnering aan Doris' stranden.
Want dikwijls wist de wereld die zij toont
de wereld uit die wij onthielden en verlieten.

Zo niet zou zij ons nooit zo intrigeren,
en niet als heilige verafgood worden,
geen vrouwen zouden zo verrukt het voetstuk strelen
van hun godin, en rillen van genot.